

МОРАВАЦ ЗАГЛЕДАН У НЕБО: КОСМОПОЕТИКА ДРАГОМИРА БОДИЋА (1922-1998), УЗ ПОСЕБАН ОСВРТ НА ПОЕМУ "ПЕСНИК И ЈЕДОГОЊА"

ЂОРЂЕ С. ПЕТКОВИЋ

Културолошки пројекат "Јухорско око", Својново (Параћин)
E-mail: vpetkovic1977@gmail.com

Резиме: У прилогу се анализира космопоетика Драгомира Бодића (Ћићевац, 1922-Београд, 1998), једног мало познатог песника друге половине 20. века, пореклом из Поморавља, где је, као песник и професор књижевности, оставио значајан траг. Анализираћемо пет његових књига (*Сунце у срцу*, *Прозор мога воза*, *Сунце у срцу, друго измењено издање*, *Ломача за кругове*, *Цвет жучи нису само приче*). Регистроваћемо оне песничке исказе који у својој садржајној структури обухватају најзначајније космичке симболе (сунце, небо, месец, звезде и облак). Они ће бити издвојени из садржаја прве четири књиге, док ће из пете књиге за приказ бити узета само поема *Песник и Једогоња*, у којој је друштвена заједница симболично приказана као облак. Она ми је позната од ранје, када сам писао о поезији Мирка Бањевића, размишљао сам да направим компаративан рад, пошто сам међу Бањевићевим песмама приметио сродну поему *Вијар*. У првом делу прилога забележени искази су поређани по редоследу песама у збиркама, с тим што је свакој целини претходила карактеристична песма у целини.

Кључне речи: космопоетски симболи, космопоетика Драгомира Бодића, реални и представљени свет.

Уводне напомене или избор и приступ теми. – Тема се наметнула чињеницом да сам у годинама које ме враћају у прошлост а ја сам професора и песника Драгомира Бодића¹⁰² упознао као параћински гимназијалац, мада је у то време

102 БОДИЋ Драгомир (Ћићевац, 7.VIII 1922. – Београд, 11.VI 1998). Основну школу завршио у Браљини, а гимназију учио у Скопљу, Ћићевцу и Ћуприји. Студије југословенске књижевности и језика завршио на Филозофском факултету у Београду. Радио је као професор у Панчеву, Јагодини, Параћину и Београду. Најдуже је живео у Београду, где је и умро и сахрањен 1998. године. Сарађивао је у многим листовима и часописима: *Дело*, *Савременик*, *Летопис Матице српске*, *Стварање*, *НИН*, *Књижевне новине*, *Багдала*, *Синтеза*, *Браничево*, *Мостови*, *Градина*. Библиографија: *Сунце у срцу* (Параћин, 1961), *Прозор мога воза* (Београд, 1972), *Сунце у срцу – друго измењено издање* (Параћин, 1975), *Време искуства* (1977), *Шарлова неисписана свеска* (1977), *Ломача за кругове* (1977), *Цвет жучи – Нису само приче* (1981), *Бранко Крсмановић, живот и дело, коаутори Милоје Грбовић и Никола Корбутов-*

он био професор Економске школе а не Гимназије. Долазио је на састанке наше Литерарне сесције а ја сам одлазио код економаца. Једном приликом, када је дошло до бурне расправе између мене и једног од економаца, он је расправу прекинуо, те изрекао једну од високих оцена мојих песничких јувенилија, употребљујући ме са собом: "Ћорђе је поета примус за Параћин, после мене!" Отуда сам при даљем уобличавању концепције Културолошког пројекта "Јухорско око" (1995), као организатор песничких маратона, увео награду *Поета примус "Јухорског ока"*, која је током времена добила два вида. Поред редовних, додељивана су и ванредно културним посленицима који су давали допринос афирмацији нашег пројекта. Почетком века, наша земљакиња госпођа Злата Живадиновић, романсијерка и сликарка на свили, даривала нам је део своје колекције слика на свили (својих и својих колега), уз нашу обавезу да афирмишемо њен рад, укључујући и награде из њеног фонда. Помињем овом приликом двојицу добитника ванредног признања *Поета примус "Јухорског ока"*. То су господи Никола Цветковић и Милан С. Димитријевић, те се једна од диплома као доказ о награди нашла и у једном нашем астрономском зборнику. Овом приликом, по ко зна који пут, овој господи захваљујем, што су ме братски прихватили да се у тим зборницима појављујем, не само као публициста, него и као песник, и то континуирано од четвртог научног скупа и зборника до сада. Када је дошло до реорганизације програма после реоснивања Књижевног клуба "Мирко Бањевић" из Параћина, организатора песничких маратона, нова управа је желела да нешто мења, да нешто и од њих почне, што сам подржао. Ми смо дотле на маратонима додељивали до три равноправне награде *Поета примус "Јухорског ока"*. Договорили смо се да убудуће те три награде не буду равноправне. Предложио сам им да то буду: *Поета примус "Венедикт Цреповић"*, може се добити само једном; *Поета примус "Мирко Бањевић"*, може се добити више пута; *Поета примус "Драгомир Бодић"*, најбољи млади песник. Под првобитним називом, наставио сам да додељујем по једну награду на Поетској позорници плус једном годишње а ванредно према указаној прилици и заслуги. У међувремену је у Параћину уведена награда за песнике из Параћина. Пре пар година, не знам тачно када, укинута је награда која је носила име Драгомира Бодића, што сматрам неправедним, али је код остале две награде задржано оно важно: *поета примус*.

Пошто није одобравао мој упис социологије а не књижевности, како је очекивао и сугерирао, односи између мене и Драгомира Бодића су се временом охладели али су међусобна уважавања остала. Кад год је долазио у Параћин, јављао се и повремено смо се виђали. Носио је у себи више болних тачака и то се значајно одражавало на његову поезију: проблеми унутар породице и фамилије, однос параћинске средине према њему, укључујући и актуелне власти, као и чињеница да, колико ја знам, никако није успео да добије адекватно признање за песнички рад, а вишеструко је то заслуживао, није му, колико ја знам, испуњена жеља да буде примљен у Удружење књижевника Србије, нити му је нека збирка изашла код неког од познатијих издавача. Без обзира што се све то

ски, (Параћин, 1981), Бранкове ђачке године (Београд, 1984). Приредио је зборник поезије ученика економских школа Србије под насловом *Израз младих (Параћин, 1960)* (Симоновић С 2020: 44). Енциклопедијски подаци су незнатно кориговани а библиографија допуњена. Захваљујем се параћинској библиотекарки Лепосави Иванковић и ћињевачком књижевнику Бори Видојковићу.

одражавало на његову поезију, она је своје вредносне компоненте стално поди- зала, своју лирску црту значајно усавршавала а космопоетику и митопоетику није напуштала. Како сам се, захваљујући научним скуповима и зборницима Астрономског друштва "Руђер Бошковић" (космопоетика) и Центра за мито- лошке студије Србије у Рачи и њиховог "Митолошког зборника" (митопоетика) у првој четврти овог века активно укључио у актуелизацију питања из ових дисциплина са културолошких аспеката, определио сам се да у овом прилогу актуелизујем овог мало познатог и признатог песника, како не би био потпуно заборављен. То што сам у поменутим и другим публикацијама објавио стоти- нак прилога са тим или сличним садржајима, одржало ме је духовно у једном комаду, после бурних друштвених промена са размеће векова, чији одједи су још у току и у време рада на овом прилогу.

Прилог о космопоетици овог првенствено поморавског песника, али и срп- ског, наравно, пишем са дозом кривице што се те теме нисам дотакао раније. Постојао је један тренутак, као што је напред речено, када ми је у мислима била тема о односу две поеме (Вијар Мирка Бањевића и Песник и Једогоња Драгоми- ра Бодића), али сам отишао, како народ каже, линијом мањег отпора. Писао сам за два наша скупа - зборника о космопоетици Мирка Бањевића, пошто сам ту грађу скупљао, уз другу тему за скуп о Бањевћу у Параћину. Одустао сам од теме о митопетским елементима у поменутим поемама, пошто ми је позивом за овај научни скуп пружена прилика да пишем о космопоетици а да се митопоетике узгредно дотичем у оној мери у којој је то нужно. Основицу овог рада нашао сам у првој Бодићевој збирци "Сунце у срцу", која је имала и друго измењено издање, и, што се овом приликом мора нагласити, космопоетика је скрајнута у други план. Многих песама више нема, има нешто нових, али је челна мото-пес- ма, добила наслов "Смисао" а остављена је у другом издању као незапазљива унутар збирке. Она је графички модерно обликована ломљењем шест стихова, издвојених запетама, сем закључног, иза којег је уобичајена тачка:

Ко се напоји неба/ биће плав као сунце, // ко загрли сунце/ биће врео као земља, // ко загази у земљу/ затруднеће као споп, // ко удахне планину/ мирисаће као бор, // ко попије море/ биће жедан као усне, // ко додирне жену/ умреће као цвет. // И ето му смисла. (Сунце у срцу, 1961).

Овде је сунце заједно са небом почетак песме, која ће у измењеном издању 1975. бити скрајнута али и бити именована као Смисао, док је у првом издању, у садржају технички именована по почетном полустиху (Ко се напоји неба). Оба издања су објављена у Параћину, где је, као што је већ речено, десетак го- дина радио као професор српскохрватског језика и књижевности. Радио је, најпре у Гимназији, потом у тада основаној Економској школи. Прво издање ове збирке садржи 86 песама разврстаних у 11 циклуса неједнаког обима. Дру- го измењено издање садржи 43 песме које су сврстане у пет циклуса. Само је- дан наслов циклуса је задржан из првог издања (*Коло*), с тим што је изостала песма карактеристичног наслова (*Мржња*). Овде ћу поменути наслове свих пет циклуса због карактеристичних посвета, које указују на животни оптимизам који се због бројних разочарања касније губи. Први циклус (*Мостови*) пос- ветио је својим родитељима: "Ти мостови, фина паучина, провидни целофан, спајају обалу сунца са обалом ствари./ Ирационално и лирско - то је пређа ваше крви" (Исто, 7). Следећи циклус (*Веза*) посветио је својој супрузи Горда-

ни: "Мисли су камен. Жена и љубав су крила тек с њима буде поезија" (Исто, 31). Циклус *Троугао домовине* садржи само две патриотске песме, испред којих је карактеристична локалпатриотска посветна назнака: *Моме Ћићевицу и Поморављу*: "Кад дан почиње да ме мрви, потражим прави кутак у вашем сену. То није само сећање, то је празник" (Исто, 89). Друга је узета за наслов оба издања збирке али је у другом издању нема, нема ни песме *"Па кад прођем градом"*, њу помињем због тога што сам је више пута слушао од самог аутора. *Човек сам бор* је наслов циклуса посвећеног рано преминулом пријатељу из детињства и имењаку Драгомиру Пантићу Шарлу: "Сви твоји знанци кажу: Човек. А ја: Пријатељ Ти ниси успео да кажеш: Песник. Јабука пред твојом кућом је остала неопевана." Као што се из Бодићеве библиографије види, он ће овом свом рано преминулом пријатељу посветити посебну књигу. Посвета испред циклуса *Помрачење* је упућена Предрагу Пешићу а то је једанаести (задњи) циклус првог издања збирке *Сунце у срцу*. "Кад срце сагори, нема више живота у ритму. Али очајање чека нову ватру као да епилог није епилог" (Исто, 123). Песник је интимно наслутио своју, не само песничку, но и животну драму у будућности. Песничка је посебно успешно остварена у књизи *"Чаша жучи – Нису само приче"*. У њој јесу најснажнији поетски захвати, па и поема *"Песник и Једогоња"*, али и поетски надахнут и полемички интониран постпрограмски текст *"Звездама обдарен и сиромашини духом"*. Ова два текста ће у овом прилогу бити посебно размотрена, други помињем као резерву, ако за то буде простора у прилогу и ороченог времена.

Ово су разлози због којих сам свој прилог о космопоезици Драгомира Бодића у првом делу насловио *Моравац загладан у небо*. То небо садржано је и у истоименој песми прве његове збирке:

Поред ова два издања, користио сам још три његове збирке: *Прозор мога воза*, Београд, 1972; *Ломача за кругове*, Параћин, 1977; а збирка *Цвет жучи – Нису само приче*, Београд, 1981. добила је у овом прилогу посебан статус. Овај уводник је имао и мемоарски приступ, те је писан у првом лицу, од чега се у даљем тексту одустало.

1. Космички симболи. – У поменутих Бодићевим збиркама, по нашој анализи, најфреквентији су му, дакле, сунце и небо, што ће се видети из издвојених исказа, стихова, па и из целих песама, односно њихових делова. У којим све функцијама се ови симболи налазе нисмо улазили, што не значи да неко виспреније и стручније око то не би запазило и разазнало. Мада је Бодић дао предност небу, као општијем појму, ми овде полазимо од сунца, које је уз срце именовано већ у наслову његове прве збирке. Уз то, на више места смо запазили да му песник изражава захвалност за дату светлост која омогућава песнику распознавање оних феномена и речи којима их песник именује, дате су човеку касније. Песме у којима су нађени искази са космичким симболима распознају се насловима у заградама а поређани су по редоследу из књига. Испред исказа са употребљеним симболима, представљамо по једну карактеристичну песму за тај симбол (сунце, небо, месец...).

1.1. Сунце. – Бодић је један од оних песника који је у доста својих песама настојао да наслови буду анаграми њихових садржина, како је говорио Ниче. У збирци *"Ломача за кругове"* нашли смо песму *"Сунце"* коју стављамо испред овог одељка а следиће искази о симболу сунца из свих анализираних збирки.

СУНЦЕ: Свиће/ сунца мудрост/ која твори,/ загонетком смисла/ видови-
тог светла/ гори,/ по обзорју/ морем росе/ дан отвара./ Подне/ воду на умору/
наговара./ цврчак ватре/ свилом лаком/ за жеђ сунца/ к небу да се/ облак усп-
не,/ себе сатре.../ Вече мраком/ у свеопшту светлост/ кад заслукти,/ звездан
Свемир/ притајеног сунца вољом/ сан разбукти. (Сунце).

СУНЦЕ У СРЦУ: Зрак по зрак.../ и вез везе сунце у мени/на кутији од сребра.
(Вез); са крилима од лепезе сунца (На ластиишу птица од гипса); Да се угрејете
једном на сунцу (Мравима); храњени сунцем огња и неба (Црвима); своја два
окна на сунцу (Потражи човече); ВЕЗА: али чека наша сунца да му грану (Чар-
шав); очи су му сунце позајмиле (Јастук): те се попех високо до сунца (Песма
Гордани); у очи ми сунце пало/ па блистам (Блистам); да је до сунца (Рекао сам
реч):боље би било тамо да отпутујем тамо иза сунца (Рекао сам три пута);
сит од сунца (Кад бих имао једна циркуска кола); као огањ сунца (Пре подне
моје кћери); да се огледа корњачи у прозорима од сунца (Исто): У јесен смо лаки
као прUTOви од сунца (Другу и песнику Шарлу); издашњији од сунца (Исто); Као
сунцу се радује опанцима (Мој друг носач); Кад боје сунца носи у ведрима (Мој
отац скретничар); те се наг окупах у сунцу (Хвала моме покојном деди);осећа-
мо у очима небо, а у срцу сунце (Сунце у срцу); зенице сунца пале на огледало
(Кров);Само су моје мисли облаци,/ само су моји снови кондори,/ па се подају
земљи,/ па се такмиче са сунцем? (Само); Да ли се очи то лаве или ме гледају
два неба од сунца? (Да ли је то човек); Сунце сребром/ конач везе/ у преплет.
(Лето); Нема узде од сунца (Слога); И сунце је пошло за њима. (Човек, две кра-
ве и теле); Само се оно није дало сунцу јер је било чигра. (Исто); Али ја носим
једно дрво/ са гранама као облак/ са стаблом као поток/ небом и гором сочено/
што листа/ цвета у мени/ сунцем и капима/ са травама и бубама спојено,/ до
свих звезда расточено. (Боље је имати пањ); Угасило се сунце на темену ума.
(Празно).

Како ова песничка збирка има и друго измењено издање, у њој смо тражили
и забележили симбол сунца само у новим песмама. У њима смо забележили
следеће варијантне примере, сложене по истим принципима као што смо и до
сада то радили.

СУНЦЕ У СРЦУ (2): Све купину - причест пакла,/ жишке сунца – руке бра-
ла.../ Моју ватру усна такла,/ њој у очи звезде але. (Купињак);Он је дан у ноћи,
али чека наша сунца да му грану. (Чаршав);... испод чела сунцу на заспало око
(Срце што једва ноћ потраје); Док стојим у пределу ведром,/ нијансирани свр-
чак сунца,/ који зри, таласасто крену/ плаветнилом – брзим једром. (У обману-
том пределу); Испод звезда сунцу дођеш (Идеја); Време ватре/ разуздане,/ сунце
срца,/ луч отаца,/ фрула брска/ неуморна,/ сав сам набој:/ двер у ведрик,/ ђик у
бескрај,/ лем у младост. (Време ватре); Небеским светлом кад испуне зене/ и
пламеном срца ум озаре,/ у понору сунца већ зри воће/ и сан о сан све трепере
влаати. (Мотиви); Жуто разлистао главу/ и отворио око у сунце/ подигнут на
прсте/ и испружена врата/ небо да најави. (Маслачак); И половину крви сунца
сруштила (Огризак); кроз таму сна/ пут сунца кад кљуца/ те жљувел/ и тврде
лобање кору. (Главобоља); Јер се искра сунца/ у бескрај-облак окрене... (Смисао
воденог цвета);... једва да се назру/ сунчеве наде нити. (Животно ткање); При-
жељкујући светлу/ мисао на торњу,/ нигде сунце варницама сутон/ кришом
откуцава. (Вече);

При презентацији симбола сунца овде се ишло на нешто шири контекст у коме се сунце нашло, појављују се читаве строфе, било као катрени, било са више стихова модерно преломљених. У њиме се нашло по више космичких симбола, али они неће бити понављани кад дођу на ред за груписање у овом прилогу. Збирка коју смо у наставку анализирали (*Прозор мога воза*) је прва Бодићева књига која је објављена у Београду али не, како је желео, причао ми је, од неког државног издавача, већ алтернативног (Савез писаца аматера Југославије), чији је био члан. Текст је узалудно нуђен, пошто су те издавачке куће биле претрпане песничким књигама али су их ретко објављивале. Ево колико смо симбола сунца у њој регистровали, с тим што су три песме биле испред циклуса:

ПРОЗОР МОГА ВОЗА: Али лако је данованима/ да се звезданог праха плаше/ јер им је добро сунцу/ које од немилости ноћи само слепи (Како заобићи себе); тада су ми бескрај кише/ голобиље и све ствари/ само звезде само сунца/ цвет кремена. (Круг чаробне везе); Врес ли мисли срцем искрим/ од ђурлика моја соба мени буде/ ко на сунцу ко у трави/ у пејзажу без зидова/ месечина слика врелих/ у прозору плавом звону/ у кревету жарком путу/ и на поду ко ливади/ ко у огњу жита зрелих. (Исто); просипљу се као киша сунца/ свемир да заплави (Зид између простора); Моје сунце јесен мни (Невидљиви дух подсвести); час се сунце ојесени/ час у светлу мрко све. (Све је привид); испод стене без кремена/ заћутале сунца жице/ пресушили зденици влажни/чак ни жална да зариди/ самотница (Нигде трага од сеница); Сред поноћи пламен капље/ из дубока,/ месечина сунце ваја/ таласањем светлосочним/ тебе руби/ где се точи уље-ко-са/ разастрта/ и све звезде где се роје/ за два ока. (Вранац); Олистало светло миром,/ пољем сунце сребром звечи,/ у даљини модро труби,/ зрачну срму небом паше./ Без облака фрула плава/ ђурлик речи. (Гле, срицу ми неко маше); у широку светлост неба/ као сунцем да васкрсне (Дочекам ли само тебе); О, како ме тмина носи -/ бедевија! – сунцу моме у смоли... (Бедевија); Руке-сунце узглавље ми,/ мирис бразде простирача,/а покровица сенка вита/ зрења у зениту. (Опомена у сећању); твоје руке звоне сунце/ и под грлом месец зри (Узалуд смо опет сами); Очи моје плавопређе,/ не видесте л' гдегод јутро,/сунце зором (Зрна лозоваче); без твог неба, без твог сунца (Исто); Престаће сунце/ сребро градом да ралива... (Стрепња); сунцем грли када свиће (На нож јој утук); По небу плав, по сунцу жар, по ноћи чар (Расковник-кључ); Чему разум сунцу/ и ореол.../ кад ињем твој поток у камен,/ у леденицу птица? (Буди само врт а не стручак стидка); зидове од сунца да ми ишчипка (Гатање по белегу срцу); Сунце ли/ у плашту трешње пирка кроз траве? (Она је то, иде);и хум твој јечма на сунцу (Чаролије луде жетве); Ти, снежни сноп јечма за слад,/ кондир сунчев од глеђи што љаска/ и живог вина напрстак пун. (Исто);... у лупежа сунца зраци... (Хоћу само ноћи); па ћемо грешни на два листа сунца/ и у паклу бити расцветане вазе, (Два врсна пирата);како ти ја, пајташ-дан и облак-крило,/ уместо божјег зрачка,/ ставих на главу ђавоље сунце/ и плаветнило. (Два сирка на ветру); постаћу мудар од сунца и снега (По васцели дан је тражим); хрлиће за оним сунцем што таласима блиста/ и прска од белутка. (Ја знам шта ће бити); подсети ме врта сунца/ месечином што зреваше/ ноћ и дан. (Сећање); Капци гњију небу очи./ Спровод граду се догађа. Сунце дугу нигде точи./ На кадифу и на сребро/ сидро испустила облак лађа. (Нико не искамени времена стара);Али сунце се склонило у камен/

и ћути/ огњену тугу. (Исто); Мислим ли ја то ипак на себе/ или уз залазак сунца/ и немушто оку/ ни појмљиво већ/ СВЕ СТВАРИ. (Пред починак); већ знамење јасно - трипут ноћ долети/ а ми усред дана трипут сунце пије. (Собом пишем запис); Спаса нема. Бекство к сунцу узалуду/ у град запечаћен... гремо НЕБУДУЋИ. (Исто); иза девет ноћи плавог сунца таласања. (У атмосфери гробнице); Али предео кишини/ поими себе и спозна/ само неумољивим као сунце/ кроза ме што израсте (Кишини предео); у живахни свет сунца (Бивши дечак); И ево ја бивши дечак/ на зрачну сунчану литицу/ раного лета/ опет сам стигао/ у загрљају младости блажен. (Исто); Знам то у дну мене/ моје зрно сунца/ осмеује се. (Разведава се).

У вези са космичким симболима, па ни са симболом сунца, у збирци Ломача за кругове, нисмо пронашли ништа нарочито ново, пошто збирка садржи старе и нове песме, објављиване или не. Значајно је подвући да се ту налазе у значајном броју песме из ауторове ране младости из рукописа "Аутобиографија душе", што је уз датум и место настанка испод сваке наглашавано. Из ње смо издвојили песму Сунце и она је овде на челу одељка о сунцу. Следе поетски искази о сунцу:

Чујем гласно./ ствари јутра испод скраме/ орах-сунцем дан се буди. (Буђење духа ствари); Три копља јутра од сунца неба се не чују. (Јутро); Снопови сунца априлом,/ мирише небом пролет.../ Облак се плави свилом,/ цвећем се греје голет. (Априлски записи);...кожу сунца/ у опуте кидам... (Носталгија);... сад разум/ истином/ ко вином сунца/ ведри ми/ дом. (Пехар IV);... а у кружењу боја/ сунце живот/ зелено веје. (У подне); Издан руке голе,/ сунце срцу/ пехар,/ Гране небом моле/ да укрошњи бехар. (Молитва шљива); У тами Свемира срца/ скривени драгуљи сјајни. Данас чарлија сунце, а сутра звезде без тајни. (Тајна); Док бивше сенке/ сад зелене/ у биљу,/ притиснуте сунцем/ као дан се вију. (Вечни санак).

1.2. Небо. – На исти начин, као и код симбола сунца, трагамо сада за симболом неба, пошто смо у уобичајеном претходном читању, приметили да је и оно као космички симбол у Бодићевој поезији веома присутно. Следи карактеристична песма, па искази по истом редоследу:

НЕБО: Кад је плаво,/ оно је недостиж за степенице погледа,/ оно је недодир за фреске прстију.// Кад је мутно,/ оно је омча о врату набијена до рамена,/ оно је капање равнодушно у очај, Небо!// Њему треба захвалити/ за трешње на уснама, за канаринке у срцу,/ за гавранове у погледу, за гробнице у души/ јер има моћ која преображава./ Небо!

СУНЦЕ У СРЦУ: ... да ли бежати из кавеза погледом у небо без одговора... (Киша); ...да видимо само петодинарку неба... (Мравима); груди су ми небо... (Веза); Мојим огњем/ њено небо/ да упалиш. (Поглед);... срећан сам до неба. (Песма Гордани); Пролећем трчим у свет/ Земља ми је под ногама/ Небо ми је у души (Усхићење); Има ли свемира своје небо да му преручим?/ (...) Небо - ево ти мојих ливада/ да самотиш./ Земљо – ево ти моје звери/ да рикнеш. (Растерећење); небу мој бол./ Мени је ипак лакше. (Издашност);... ја сам бездан због неба,/ небо је крошња због мене;/ ја сам прут због облака,/ облак је путник због мене;/ ја сам корен до земље,/ земља је стена због мене;/ ја сам ветар због лишћа,/ лишћа су звезда због мене (...) ноћ напрегнуто под челом да је на небу (Рекао сам реч); ... па ми потиљак не виде небо. (Исто); као земљотрес преко неба,/ као грмљавина

под земљом... (Рекао сам три пута);... широк од неба и поља који постану моји... (Кад бих имао једна циркуска кола); уз ову душу као ведро неба (Баи ме брига); на благоданима од неба, (Пре подне моје кћери); на том сјајном небу, (Исто); а небо није врели котао, (Реците); истраживачи плавих понора до краја неба и мора (Другу и песнику Шарлу);... пенџерлијама младости и небеса... (Исто);... без пољупца на небу... (Исто); птице од облака и росе/ летеле по небу наших глава. (Исто); ...да им поток уснива небо...(Поводом Ацине смрти);... над селом се небо не би плавило... (Сеоски момци); пење у небо/ ко гејзер високо. (Зидање); Верањем се стигло до неба. (Кров);...очи снеговима од неба... (Уз писмо); вратнице су отвориле небо на песку (После сећања); гола кожа под небом (Село); Очи неба. (Лето); У свим очима небо.(...) Само једна муња кресне (Туча);... да није овога неба за које плетем несаницом ластавице од свиле (...) за једног путника у небо,/ за једну нову звезду. (Куда бих);

СУНЦЕ У СРЦУ(2): Има ли свемира/ своје небо да му преручим?(Расте-рећење); небо – ево му мојих ливада/ да самоти,/ земља – ево јој моје звери/ да рикне.(Исто); Зажелиш ли/ огњем свих времена/ у експлозив једно небо/ да упа-лиш (Идеја);Небеским светлом кад испуне зене (Мотиви); јутарњим небом што се/ узалудно теше/ усред пакла. (Главобоља); тако гордо ћути/ да и небо ведро од злогука... (Туга у камену); Равнодушно/ угарило небо све, (Време и раз-ум); пуцањ неба – модрик рога (Катрен); на згаришту неба (Вече); небо непо-знања/ само распрскава. (Исто);

ПРОЗОР МОГА ВОЗА: ... испод неба – племена (Круг чаробне везе);...небо себе ведром мути... (Невидљиви дух подсвести) ...заболе ме но све небо... (Често бива); прокишњава/ у дну мене цело небо (Нигде трага од сеница);... прелетела своје небо/ до понора ништавила..., (Неверица испод омче); ... небо празно само лииће/ саплетено у евенке, (Пред вратима зоре); небо чардак: пуно саће... (Вр-лине –недаће); кад под небом нигде никог. (Волитуга); небо листа под аришом... (Стопе); ... музе небо у олуку,, (Нигде љубав бар да тиња); Ал под небом увек исто (Увек исто);... сном од чипке на јастуку неба... (Стрења); А љубав ми/ и кров неба и зидове дома мога (Хоћу само ноћи); да небо буде цврци/ а земља леје (Два сирка на ветру); **ЛОМАЧА ЗА КРУГОВЕ:** Гле небо сиње до сузе! (Вече); Под небески свод/ може да се крене трагом разумним,/ печалним,/ нежним/ али се исход/ исти телови:/ спој духа/ с небосежнм. (Спој духа с небосежним); Небо се повијом тмури. (Новембар); Лов по небу поље мути. (Јесење расположење); ... усред неба - празни бехар (Крвав бистрик).

1.3-4. Месец и звезде. – Месец и звезде су они космопоетски симболи карактеристични за љубавну поезију. Бодић има два циклуса љубавне поезије (циклус Веза из збирке *Сунце у срцу*, посвећен Гордани и циклус *Стихови за Анђелију* из збирке *Прозор мога воза*), именоване су му биле и супруге, прва у млађим данима, друга у позним, обема је певао сродну и то младалачку поезију. У једној његовој песми смо нашли помен оба нама потребна симбола, месец и звезде, што не значи да их нема у тој позицији и у неким другим његовим пес-мама.

ВРАНАЦ: Пред капијом вранац игра,/ ничу сенке мога врта.../ Где падоше сан ме љуби:// Сред поноћи пламен капље/ из дубока,/ месечина сунце ваја,/та-ласањем светлосочним/ тебе руби/ где се точи уље-коса/ разастрта/ и све звез-де где се роје/ за два ока.

СУНЦЕ У СРЦУ: *Па се покријем Великим медведом и Кумовом сламом. (Несаница); ... Шехерезаду од месечине... (Три жеље);... наши пољупци падају са звездама. (Још увек);... за цигерицу претворену у млад месец... (Тужни сусрет);... кад је пошао да бере звезде... (Рекао сам реч); Реците, када ће пред зору/ месец држати шаке на наше заклопљене очи (Реците);...зелени као лииће са звездама и кишама... (Другу и песнику Шарлу); Кад му звезде дођоше у очи,/облак испуни главу. (Поводом Ацине смрти);... који звездама издишу/ и барјацима машу изнад главе. (Мој отац скретничар); Кад крене кући улицом за месец/ мртву војску својих корака/ оставља за собом у нереду,/ сади топле кревете у блату и јастуке под главом мекше од облака. (Мој стриц пијаница); Био сам жељан гнезда од траве/ па су ми две звезде пале у облак. (После сећања);... за једног путника у небо, за једну нову звезду... (Куда бих);* **СУНЦЕ У СРЦУ (2):** *Кад ноћ кличе месечином... (Ноћни феникс);... а не звезде;/ и гр'оце/ рудеће распеће,/ а не месеца/ завесла ко птица... (То мене надођу снови);... у експлозив једно небо/ да упалиш – ти у мени (Идеја); Равнодушно/ узарило небо све. (Време и разум);* **ПРОЗОР МОГА ВОЗА:**... *да се звезданог праха плаше. (Како заобићи себе); само звезде само сунца/ цвет кремена. (Круг чаробне везе); ... и за очи звездосневке – моје гладне несанице, (Исто);...као киша сунца/ свемир да заплави. (Зид између простора); Бедевијом поноћ буде/ и скитником видар месец (...) дух ми зову/ међу звезде да чергари (Када ствари пишу песме);... слат месечев (Опомена у сањарењу); А звездана кола вранци вуку (Исто); за свилен лахор месец...(На нож јој утук); ...моја је драга споменик/ од месечева светла (Исто);... и једним словом ћу лако/ врт месечине да откључам. (Расковник-кључ);... има ли месечине што кликће (Непресух ти и ненапој ја);Тад ми свуноћ месечином/ у ложници врт сазрева... (Хоћу само ноћи);... где месец и вино никад не залазе (Два врсна пирата);...па кад море гори/ и кад земља пљушти/ да се свемир згусне. (Свићемо ли, кликћемо ли, дршћемо ли);...до месечевог врта под чипком/ и свилом. (Два облака скитача); Ал с југа су престали ветрови/ и звезде... (Од сутра ће наше море бити мирно);... а где месечина откуцава... (Ја знам шта ће бити);... где ће бити/ месечина мој дан (Ми смо срцу загатали ватру); па месечина и облак потукачи да буду/ до берићета сва. (А били су недоглед скитачи); мртве звезде ћуте у прозуклом храсту (Собом пишем запис); невидљиве звезде погашене капљу презир према светлу (У атмосфери гробнице; ЛОМАЧА ЗА КРУГОВЕ:... у свемиру свету/ и ред и расуло. (Два битка); светлост/ Васељене/ у клубе се/ свија. (Вечност); мрсе звезде мрежу дана (Вињага); звезданим тајанством,/зовућим сном (Носталгија); далеко од страшне/ звезде коначности/ жића, (Пуруша); и пође у звезде маштом... (Вече); Ко ме то дозива/ кроз звездано поље/ у облаке (Кад сан живот бива); У тами Свемира срца/ скривени драгуљи сјајни./ Данас чаролија сунца,/ а сутра звезде без тајни.(Тајна); па кресивом срца/ посеје звезде у погледе (Песник).*

1.5. Облак. – Облак је једна од природних појава која је рано побудила интересовање човека, тако да га континуирано сусрећемо у вечитом трајању и по присутности у народном памћењу, па и у митопоетици. Како намеравамо да се у наредном поглављу ближе задржимо на Бодићевој поеми *Песник и Једогоња*, одлучили смо се да овде издвојимо још и оне поетске исказе у којим се облак помиње или се у њима указује на временску димензију простора у коме човек живи. Моравац се окретао небу веома често, најчешће кад се молио за кишу или када је грмљавина предсказивала могућност града – туча. И овде на чело

стављамо и пригодну песму, пошто нисмо нашли наслов у који би био уграђен облак. Она је и сада актуелна по указивању на савремену еколошку равнодушност.

СИВИ ЧОВЕК НА КИШИ: Узалуд сивилом/ капљице капљице.../ у ројевима веју/ по сивом човеку/ Он само иде редом/ испод голог грања/ од мртве до мртве птице/ без одјека без сања/ док спокојно и кротко/ силази/ к празним дубинама/ у невид пустош своју/ слепо далеку.

СУНЦЕ У СРЦУ: ... а сам тежи од облака него од камења... (Киша);... због ведрине која се тражи, а које нема? (Исто); ... и вез везе облак у мени/ на покрову од свиле. (Вез); ... и буде јесен на столу/ и кише. (На столу); ... / на колоне мрава што ме у облак носе/ зачуђено... (Стона лампа); ... да се ветрови укроте (...) да се кише закопрцају (Шубара); ... прљави трагови снега... (Чежња костура); Али облак јој дођем,/ на јој својом кишом, / по ружама росим, (...). ја облак плодносни... (Чекање); Стабло за ветрове кише. (Човек сам бор);... ..заболе у облак. (Рекао сам реч); ...под кров од кише... (Кад бих имао једна циркуска кола);...за кинове извајане од понора/ длетом облака... (Ђаци);... штектање муње испод обронака... (Мој отац ловац) ... на крововима кућа грлиће се облаци...(Сунце у срцу);... на путовање од облака. (Уз писмо);... било је касно -/ из облака је пала киша. (После сећања); Ни повесма облака... (Село); Њих лета радују, њих лета боле, / они од лета зависе, али јесен воле (Село); Облак празан./ Сењак главу/ обара. (Лето); ... са оловком у очима и облацима у глави. Из облака је капало... (Човек, две краве и теле);.. гоњени грмљавином која урла. (Исто);... воли да прижељкује румене облаке на чистом небу. (Бубамара и чобанин);...који је намамио птиће у облак (Тражи свој говор); **СУНЦЕ У СРЦУ (2):** У облаке све полеле/ сенке срца (Сенке срца); .../ у бескрај-облак окрене...(Смисао воденог цвета);...успут само сенке/ ко облака прамење... (Игра); **ПРОЗОР МОГА ВОЗА:**...облак-поље широм будем (Круг чаробне везе); ...ко метални облак сив (Место где се време заустави); Облаци ће све зрак плести... (Често бива);... све се црни из облака... (Неверица испод омче); Сипи киша у кораке/ беспуће ми сваки метар/ од облака свуда локве (Увек јесен); ... и где ми је облак пао... (Волитуга);... облак ведро да јој нађем.... (Стопе);...запад тули, звезде стрепе... (Стопе); Док напољу вртун-јесен/ лисном кишом сумрак ври, слушаам време како капље... (Узалуд смо опет сами); киснем/ од очију у облаку... (Узалуд смо опет сами); ... и облаци моје мисли/ (...) већ данима смрт ромиња. (Негде љубав бар да тиња); Све облаци замишљени (Увек исто);...на срце пахуље стижу... (Треба научити кићани говор биља); ... кад научимо и ми / жуборити лето пахуљица (Треба научити немушти говор биља);... лист да будеш на облаку што спава (Она је то, иде);...облак усни,/ дрен буде (Чаролије луде жетве); Море би пили бунције на ветру,/ облачак и једро... (Два врсна пирата); ... два облака скитача...(Два облака скитача); Јесен ми се већ облачи под прозором/ и завесу тка од кише... (Сећање); Сенке облака преко поља беже... (Лахор за кратко); Осећам/ ситном кишом сад шуморе... (Кишени предео); И шта може животу вечерњи облак (Бивши дечак); **ЛОМАЧА ЗА КРУГОВЕ:**... оживели свет/ само немушто кликну:/ Бог. (Бог); Облак се себи осмене (Априлски записи); Узри облак смарагд чист (...)// сања јесен испред куће. (Вињага); Дуга се упозна (...) сјај уграби/ оку ноћи. (Око ноћи); бескрајни облаци у ме//(... маглена рука зове... (Новембар); ...бич на ветру барјак кише...// Ситну песму облак пише. (Јесење расположење); Ко ме то дозива/ кроз звездано поље/ у

облаке...?// Чудан ли се Свемир/ магије и моћи/ у мени открива... (Кад сан живот бива); Од облака шљива/ вијају се/ буре.../(Молитва шљива). Освртнућемо се сада на космопоетику из Бодићеве књиге *Цвет жучи нису само приче*, пошто је у досадашњој анализи нисмо користили.

2. Космопоетика поетског циклуса *Цвет жучи*. – Као што смо најавили у уводним напоменама овог прилога, али и у одељку о облаку, као космопоетском симболу, у наставку рада позабавићемо се првим делом Бодићеве књиге *Цвет жучи нису само приче*. У њој су два циклуса надахнутих песничких творевина, који припадају најбољем делу Бодићеве поетике. За аналитичко разматрање издвојили смо два дела из првог циклуса ове књиге (*Цвет жучи*), пошто имају нашој теми компатибилан садржај, што им се види и из самих наслова. Ради се о поеми *Песник и Једогоња* и поетски оствареној полемици *Звездама обдарен и сиромашни духом*.

2.1. Песник и једогоња. – Према информацијама датим уз текст, поема је писана 1962. године у Параћину, а објављена тек 1981. године, скоро две деценије касније, у Београду. Верујем да јој се повремено враћао, мењао и дограђивао. Њен аутор је у међувремену напустио Параћин, преселио се у Београд. Брак му се распао. Томе је несумњиво допринела афера о празном општинском стану, који су користила два висока општинска функционера за своје љубавне авантуре. Један од функционера био је председник Скупштине општине, чија је секретарица била Бодићева супруга, иначе изузетно лепа и zgodна жена. Била је прва на удару малограђанске средине, што је на нежну песничку душу оставило тежак ожиљак који је лечен али никада није излечен до краја. Нешто касније, добио је тежак ударац и од родитеља. Сву родитељску имовину је добила, по свему судећи, сестра, што је такође морао да одболује. О томе је оставио сведочење у потциклусу од само четири песме у акростиху, и то у средњовековном крајегранесију: Ту је уградио имена оца, мајке, сестре и сопствено. Поменути циклус је насловљен *Цвет у врежу без пола срца* и објављен у књизи одмах иза поеме. Рецензент књиге је у праву кад каже, да поема и овај потциклус могу слободно да се вежу "за судбину свих који нису рођени под срећном звездом правичности и љубави". (Милошевић Т 1981: 57) Изгубљена љубав родитеља, сестре и супруге¹⁰³, али и пољуљан углед и ауторитет професора у школи и граду који је покушавао да поврати на симболичном нивоу преко ових стихова, покушаћемо да, делимично бар, расветлимо уласком у суштину Бодићеве поеме. Наш поглед на космопоетику у овом случају полази од митопоетике, јер је једогоња, по народном предању, човек чији дух у критичном тренутку излази из њега и постаје борац са духовима других једогоња у току градобитних виhora (олуја), са циљем да градобитне облаке отера са свог поља. У питању је једно од имена здухача.¹⁰⁴ Аутор је у основи познавао народно предање о једо-

103 У уводном делу је констатовано да друго измењено здање збирке *Сунце у срцу* не садржи циклусе песама кој су били посвећени родитељима и супрузи Гордани. што иде у прилог нашем размишљању о изгубљеној љубави, јер из садржаја књиге *Цвет жучи нису само приче* то је очигледно. У збирци Прозор мога воза постоји циклус *Стихови за Анђелију, нова љубав - нова супруга*.

104 ЗДУХАЧ, или како се још чује: здуха, здухат, здуба, здувач, стухаћ, стуха, стуваћ, (БиХ, Црна Гора и Санџак), вједогоња и једогоња (Бока Которска), је, по некадашњем веровању, човек који има изванредна натприродна својства, али само док

гоњи као духу човека који се бори да заштити своје поље од градоносних облака, без обзира да ли је то било из живота или књига, што је вероватније. Без обзира да ли је та књишка сазнања имао у старту или у току сазревања текста. Могоа га је упознати и из поеме Вијар Мирка Бањевића, у којој се једогоња дефинише у уводном делу поеме¹⁰⁵. Даћемо најпре почетно тумачење Бодићеве поеме из пера поменутог рецензента: "Поема „Песник и једогоња“ није ништа друго до својеврсни реализам у критици и романтизам у бунту. Први је слика стања човековог пораза, а други човекове победе. Може се слободно рећи да садржај ове поеме испуњава борба између упорности добра оличеног у песнику и доминације зла оличеног у једогоњи. Али су својства моралних и људских квалитета ових ликова и богатија од основних значења речи песник и речи једогоња." (Милошевић Т 1981: 57) Извлачењем из поеме стихова и исказе за вајање Бодићевих ликова, тражећи код песника доказе за његову доброту а код једогоње само за оно што га приказује као злоћу, рецензент их је приказао читаоцу као супротстављене стране, најпре песника,¹⁰⁶ потом и једогоњу¹⁰⁷. При

спава. Управо док спава из њега излази дух и води ветрове, гони облаке, доноси и односи град и туче се са другим здухачима.(...) Сматрало се да сваки крај, племе и род има своје здухаче. Они воле своју околину, туку се па и гину за њезино добро у борби са суседним здухачима. (...) Из овога јасно произилази да је здухач добар дух који чини само добро свом крају, штити га и бори се за њега, али истовремено наноси зло другом крају, земљи. (...) Из изложеног види се да здухач воли своју околину, брине се о њој и бори се за њу. Он се сматра за благодат и срећу свог краја и дома. Здухач не спада у «зле душе» као други демони ... Н.П. (Пантелић Н 1970: 139)

105 У уводном слову поеме Вијар стоји: *Vjeruju i tome kraju/ da u vijaru/ pred vremenom kad se zavrti i diže/ sa zemlje sve lako – to se vjedomonje biju/ stablima, koševima, varicacima i mogu/ da jedan drugom preotmu ljetinu, žito što s gumna./ Pokažu se u vidu crvenog i crnog bika:/ ako se puca po dogovoru s jednim vjedomonjom/ na njegovog protivnika/ oni iščeknu s bojišta/ a sutra se čuje lelek pred kućom utvare./ Dok se duhovi biju u vazduhu ili na zemlji -/ njihova tijela spavaju kući./ Obično su to mudri/ i sretne ruke stariji ljudi -/ zato su oni vjedoviti, vidoviti.* (Banjević М 2003: 281).

106 Песник је уху срца и времена, лотос скромни, кога сасвим ништа, у другог драги камен топло греје. Иако је стварност облак јачи од звездане будућности, он не жали смисо кости (своје), све за вољу барјак лучи (домовини и слободи), те кроз прозор неправдом се, јер у срцу му свако биће, па му патња зло не мари. Напротив, он се и над оштрицом свога мача доброинством чедним вије, а неправду прстом пише све у зраку ко да ништа било није. И у врло ретким тренуцима резигнације песник испољава своју борбену природу: *Нек ми облак кисне лице од победе узалудне, ал борба је увек лепа, свеједнако моја рука уз корице.* Стога и сада свирајка му о рамену, а срце му пола ножа, па је сан душама које царство, а не цара, прижељкују, светлост буре за се и све птице. (Милошевић Т 1981: 58).

107 Појам једогоње је много шири од значења које нам пружа митологија. Сличност Бодићевог и митолошког једогоње је у томе што и један и други користе туђи зној и муку, одвлачећи, берићет с родне њиве на бесплодну и неродну. Али док митолошки враг то чини у корист другог, углавном домаћина чији је заштитник, Бодићев једогоња све превлачи у свој амбар, огрезао у подлости свога егоизма. Једогоња, домовини негда туђин и ледена каменица, притка је уступница и напивка судњем Сунцу. Захваљујући свом полтронству он лако израста у цвет сунцокрета. Иако

упоредној анализи Бодићевог текста са цитираним описом главних ликова, налазимо да је лик Песника солидно осветљен, док је код Једогоње дошло до извесних преклапања између два нивоа борбе, у стварности и у поеми. Рецензент своје схватање ближе образлаже анализом трећег елемента. То је друштвена заједница из Бодићеве поеме, како је он види:¹⁰⁸ Као што се из цитираног текста види, ово треће лице (заједница) има значајну улогу и у разрешењу оствареног сукоба између Песника и Једогоње, како у стварности, тако и на симболичном нивоу (у поеми), те рецензент закључује своје оцене Бодићеве поеме: "Без обзира на тамну сенку зла и неморала у «Једогоњи» (мисли на поему – Ђ.П.), сунце је толико силно и неугасиво да се у двобоју оптимизма и песимизма, предност мора, ипак, дати оптимизму." (Милошевић Т 1981: 59).

Поред овде од рецензента апострофираног Сунца и оба насловна лика, аутор у поеми великим словима исписује бројне речи а триплирањем скреће пажњу на Боговића Божјег Бошка. Отуда наше опредељење да уз њих прикажемо оне поетске целине којима су ове речи окружене, и то водећи рачуна о томе да ту има и космопоетских симбола или асоцијација на њих. Сунце симболише вечност људске заједнице, на свим нивоима њеног организовања, с тим што се у поеми препознајемо преко Обилића, пролетерског чекића али и веровања у мит и утопију. Његова поема има 12 одељака из којих извлачимо контрастиране описе ликова, при чему ћемо настојати да укључимо све оно што се односи на речи које је сам аутор исписао крупним словима али и где има космопоетике, пошто је она садржајна компонента теме коју обрађујемо:

*О, слободо с врха трона,/ бритког заборава/ што се лати,/ да погубиш
Обилића,/ за сан себи и свем роду/ што ти скова/ дивно жезло од чекића – за
пијанство/ препун пехар лудог вина – и у руке њега даде/ натпевајућ гору пти-
ца.// Незахвални,/ ПОЕТ к лету/ презрена ли зар сеница,/ а срцем се исповеда/*

поражен у отаџбинском рату, данас се ревно доказује победником одржава. Тако звездокован, он у ствари смера да тихо мржњом земљу ђутке оголи. Он је бескрил рођен (сиромашан духом), али му је зато пут звездан. Опијен покрај круне слуга моћи, добије вртоглавицу када види власт и раскош, па до богатства лов лови у сто замки. Остварује све што науми, јер гласовито слави руке једогоња смерно светли. Крај одличја љутих рана барда рата (песника) у избици, припасао (једогоња) зрак од цвећа – оно што се песми снило, па се шеће бог до бога по дворима све од злата. Остаје на крају горка истина: једогоњи све на радост, а песнику на жаљење нико бога међ људима од љубави саможиве не излечи. (Милошевић Т 1981: 58)

- 108 Треће лице ове драме је заједница, коју песник изједначаује са слободом, али и са влашћу. Захваљујући само њој развијале су се немиле противуречности добра и зла јер је заблудела и себична, одржавала климу у којој је песник могао да испољава своју част и понос, а једогоња своју таштину, похлепу, лакомост и сужањство. Таквом простору и таквој клими, где је песнику ускраћивана заслужена љубав, а једогоњи обилато неоправдано пружана, Бодић жели да одреди главна својства. Заједница је: слобода с врха трона, бритког заборава што се лати да погуби Обилића; саможива бела рука, јача воља, моћна милост; лудо сунце; враг слободе; круна; потпорањ за балконе украшене; рука која дели хлеб и прсте. Она злодуха претпоставља слободару и ослепела од свог сјаја угођаје претерано обожава. Гледајућ кроз окно мутно, струк напрати (једогоња) њој се злати, а лист хрста (песник) зри злослутно, па га огњем гром кажњава. (Милошевић Т 1981: 58-59)

кошуљицу плавих мисли/ челном жилом да исплате,/ бреч стварности преобу-
че/ у плашт зоре,/ у сјај сунца.// Избори га,/ па сад воли/ ВЕРОВАЊЕ- звезде зна-
мен; узвишеним бунтом речи,/ што усудом њему обречено,/ крас вилдани, трап
срмени. ЈЕДОГОЊА -/ негда туђин и ледена каменца -/ гле, већ расте/ у цвет
сунцокрета,/ јер је притка и наливка Судњем сунцу; вас прерушен, он скрушено/
испод жита,/ испод трава/ у рог труби видицима,/ о пролећу све додоли.// Са-
моживо/ бела рука,/јача воља, моћна милост/ тањевину-гљиву храни, указује
част подлости,/ углед диже/ достојноме презирања,/ јер све редом одобрава/ без
намере/ слово своје бар да рекне.// па му пуне обе руке/ сребро мрзне.../ И пора-
жен/ он се ревно доказује,/ победником одржава,/ под окриљем ЛУДОГ СУНЦА/
звездоклан тихом л' мржњом/ земљу ћутке оголи. (I:7-9).

Тек потиштен/ облицима хладних ствари, ПЕСНИК себе/ распаљеним не-
бом греје -/ лотос скромни/ препорођен само жишком/ ведро у дан.// Без прост-
тора/ капљом светла/ на хартији сунча срце,/ а на слову још одморније./ Што
пребива – добро му је,/ што не дошло – боље сања/ ,грешник' будан. Све акордом
голог грања/ пева, мости/ ЈЕДОГОЊА бескрил рођен,/ те ненавид/ јад на коњу у
згодама/ на пут звездан – сан птицама.// (...)// с лицем мака - гласног зрнца -/ у
облаку ноге ломи/ чак до Калифорније;/ ужитак му верно чезне/ до бисера на дну
мора/ а не шљунка -/мреже сунца у скицама. (II:9-10).

ПЕСНИК бреза,/ухо срца и времена,/ заслађеном чашом вина/ СУНЦЕ гост-
ти.// (...)// А СИН ПРАХА, тумор ребра,/ просто сенка,/ воштан цео,/ трону
почаст указује;/ал коваран и покоран/ пред гвожђем ће разметљиво/ како може
да га глинен/ још надвиси; а не би се без светлости/ седла власти/ никад знало/
за мрвицу ко јахача.(III: 10-11).

Где ПЕСНИКА,/ што идејом свет осваја,/ исток-звезде/ одан кавел,/
тријумф рефрен, гајде неба/ и застава кларинета,/ он истином будућности/
где све пелин лик стварности/ речју гране да засија.// (...) Не казни л' га добрим
делом,/ ни камџија стуба срама/ једогоњу не постиде.// У час згодни/ неодлучне
правде кобне/ разоблачен/ милостивом кабаницом/ ЈЕД ведрику шири руке/ свих
прозора и свих врата/ да под језик звезду слади,/ а некада кукавица/ пуна мр-
жње,/ због злог страха никад ороз.// (...) Гласовито слави руке/ једогоња смерно
светли/ да на крилу сунца хита/ тустог ата/ жеженога сувог злата. (IV:11-12).

За давнину,/ за ведрину,// где ПЕСНИКА,/ све заносом/ из пазуха крв испија,/
испод чела видик клија,/поуздање стегу зоре:/крвцу шири у барјаке,/ очи цвета
у куришуме,/ срце диже у огње/ за стихове - барикаде.(...)Савест мутна - што
погнуте главе сече/ дух слободе-/ огулао, обикао... / у сан облак, мед чемерни.// А
пролеће за дволичје/ све му дало/ што имало./ Сунце мало,/ Свемир хоће. (V:13)

Све је било без значаја./ Мислиш дуга,/ не знаш боје./ Све до огња/ били лич-
ни, били слични/ ко два ребра,ко две глине.// Безакоња/ кад затутња пламен
поноћ,/ све уз теснац стрмен, велик/ ПОЕТ пође на пут части,/ без повратка
прави човек,/ храст набрекну до железа/ ради зоре до отрова,/ танин отров,/
бели јањ.// ЈЕДОГОЊА/ саможиво . разборито/ пред истином очи склопи,/ срце
покри, руке, ноге -/ све у плесан окресине.// ПЕСНИК свестан/ себе сунца,/ да би
брао своје воће,/ обдан ваји, обноћ таји./ Ал стварност је облак јачи/ од звез-
дане будућности./ Утроби му вазда празној залуд храна идеали:/сви му дани/
мучна днина,/ нити зора да га рађа,/ нит топлина да га зна;/смрква се где ис-
точи,/ те пепелом у запећку/ плам лагано/ не по срцу, већ по нужди/ увређени/ у

*Титана дух студени./ Ал долеком/ ЈЕДОГОЊА - сретни узник:/ враг слободе/
круном греје мрзли пањ.(VI:14-15).*

*Зрак времена јогунасти,/ глас у отпор који цвета,/ те ПЕСНИКУ живот
дужник:/ од поноса дом му саздо,/ где сви дани - без кревета,/ а постеља – неса-
ница,/ чак и снови празноруки./ Измишљало не тужи се/ кровом небо оглашава,
/ звезде снови, зову пије, извор слади;/ њему патња нема језик,/ само храброст
нешто јамчи. (...)Кад процени свој осећај/ из чауре хладне гује/ од камена,/ не
разума,/ЈЕД истину осветљава/ мраком душе саможиве: "У стуб трска! – срећа
то је,/ моћни тријумф тихог мача." (VII:15-16).*

*Гневно сањив/ ГЛАС ВРЕМЕНА, ОТПОР СВЕСНИ/ у бујици/ племените буне
пука/ гром све сажди/ и крвари;/ свирајка му о рамену,/ а срце му/ пола ножа и
корице;/ небом лист'о по камену/ и пустари/ пут барута – ватромета/ на трг
сунца и пролећа -/ сан душама/ које царство, а не цара,/ прижељкују,/ светлост
за се и све птице;/својој песми бар лист моста/ и за травку места више/ а
Свемиру једну звезду, / ново сунце – петокрилку.(...) ЈЕДОГОЊА,/ гле, припаса
зрак од цвећа – оно што се песми снило -/ крај одличја љутих рана/ барда рата,/
он се шеће – бог до бога -/ по дворима све од злата (VIII: 17). У овом одељку пое-
ме, борба – виртуелно натчикавање јењава и приводи се крају. Као што читалац
из ширих извода може да се увери, вођена је у неравноправном двобоју и оба
учесника, свако на свој начин, има свест о сопственој победи. У наредном, де-
ветом, најкраћем одељку поеме, учесници двобоја, сваки на свој начин, очекују
заслужену судбину, по годинама већ јесењи:*

*Испод коже изношене/ процветала/у песника хармоника,/ латицама веру
лије:/ свој кукурек цвета руди, своје зрно сунца чека./ Али сампас откад поче/
што му буна утучена,/ на пола му копља студи/ крсташ барјак од јесени./
Пања лишај испод жбуња -/једогоња – кићан лети/ домовини да мраз сања,/ ви-
лењачке голе руке,/ветровито – пустош-крило (IX:18). Десети одељак је пос-
већен искључиво једогоњи и његовој судбини:*

*Кад прождера/ редом што му љубав слепа/ од користи шкрте власти/ да-
ром даде,/ ЈЕДОГОЊА/ птице лови, росу хвата/ да поједе и попије,/ ал је песма
од отрова/ у грлу му/ где западе./ Ненасито,/ саможиво/ и самог се себе лати,/ да се једе место жића,/ без издатка/ и трошкова,/ жалостиво законито./ Гле
потпорња/ за балконе украшене,/и једнога Боговића,/ Божјег Бошка... (X:18-19).
Пошто су актери напред поменуте општинске афере били чланови Партије,
ствар је вероватно решавана партијским казнама и удаљењем са функција.¹⁰⁹*

109 Још после првог читања ове поеме, схватио сам да се овде ради о нечему мени по-
знатом, утолико пре што ме је помињање Боговића Божјег Бошка само за трену-
так оставило у дилеми, који је од двојице функционера у питању, пошто је тема
обележена годином настанка (1962). Ја сам после матурирања отишао у Београд и
само сам повремено навраћао. Коначно сам се вратио тек крајем 1964. У неком уз-
гредном разговору, поменута је афера о општинском стану и швалерацији двојице
општинских функционера коју сам напред поменуо. Могла је да буде и паланачка
интрига, зато се за то нисам даље интересовао до сада. Знао сам да су у то време
два Бошка могли бити од помоћи у разрешењу настале афере. Бошко Живановић
је био секретар ОК СКС а Добривоје Бошковић Бошко, републички функционер.
Могли су се умешати у разрешење – гашење афере. Пошто су у питању били чла-
нови Партије, такве проблеме су разрешавали партијским казнама. Сетимо се

Бодић, мада је и сам био члан Партије, очигледно није био задовољан разрешењем афере. Започео је своју поему као виртуелну борбу, попут једогоње у облацима. Отуда се ова поема не може посматрати само као борба између лирског субјекта – песника и трећег човека из брачног троугла, оличеног у једогоњи, односно борбе између добра и зла, како пише рецензент, већ и као борба Песника на земљи исто онако како се бори митски једогоња штитећи свако своје добро, повређени песник своју част а митски једогоња своје поље од града. То што у стварности није био задовољан партијском и друштвеном казном супарника, он је зажеleo да му се освети у својој поеми, мењајући на извештан начин и митску позицију једогоње. Рецензент га назива и врагом, што није поштено, чиме излази из мита¹¹⁰ што заслужује да се даље прати и види докле иде песникова освета. Пошто у једанаестом поглављу поеме нисмо нашли ништа ново а нема ни помена космичких симбола, ми смо га заобишли. Слична је ситуација и са последњим одељком, с тим што се у њему налазе два помена сунца: *Дом с Олимпа -/ огледало сунца руке/ која дели хлеб и прсте,/злодуха ли/ претпоставља слободару; и овај о друштвеној неправди: ... себичности руку даје/ да трстику срећним чини/ јер узмиче својом сеном/ моћи сунца с врха трона. Овде је и закључна строфа поеме: ЈЕДОГОЊИ све на радост,/ а ПЕСНИКУ на жаљење/ нико БОГА МЕЂ ЉУДИМА/ од љубави саможиве/ не излечи.* Одељак о поеми завршавамо овим катреном. Њој по наслову коренсподира опoетизована полемика *Звездама обдарен и сиромашни духом* на коју ћемо само узгред осврнути пошто је веома скромно обогаћена космичким симболима.

2.2. Звездама обдарен и сиромашни духом. – Како се у овом лирски интонираном тексту ради о обрачуна песника са другим писцима који, по њему, то име не заслужују и означава их већ у наслову као сиромашне духом, текст заслужује ширу елаборацију али је изван теме овога прилога, односно космопoетике. Сродност са анализираном поемом је у улози песника који су у обема присутни као лирски субјети. Навешћемо један одломак из ње: *Али многи што се нису окренули од врела поезије окренуше се од сиромашних духом: псовача, гејака и наиваца – ситних душица у незнању што су живели. Сви који су веровали и сумњали снагом свога духа, нису хтели с њима да деле ни мастило, ни полет, ни род, већ су општили у устињу да је оплode и, трпећи жеђ, најудаљенијем мору певали. Жедни сунца нису хтели пити из истих извора са духом никаквима, који погане праве источнике да би наружили песму - песникову светињу.*// Док

најпознатије – конгресне афере (Стамболић – Ђурић). Оно мало података које сам знао и они подаци из поеме, уверили су ме да је у питању Добривоје Бошковић. Он је могао да помогне да се председник СО после афере повуче за директора у Светозареву (Јагодини) и да га после краћег времена пошаље у СР Немачку, као синдикалног координатора наших радника. Поменути председник је био родом из Параћина а рат је провео у заробљеништву. Пре избора на председничку функцију био је директор Српске фабрике стакла. Пошто је у питању била партијска држава, она је за своје чланове укинула хришћанског Бога а народ је у паганском духу говорио о хијерархији партијских богова ("бог богова", "мали бог" и слично).

110 Из изложеног види се да здухач воли своју околину, брине о њој и бори се за њу. Он се сматра за благодат и срећу свог краја и дома. Здухач не спада у "зле душе" као други демони, али ако своју снагу и знање стави у службу ђавола, може се повампирити после смрти. (Н.П. 1970: 140).

су лопови над лоповима крали човеку оно што је најдраже: част и поштовање. стваралачка жудња је клеветницима искрене и праве песме одговарала на клевете најбоље ћутањем. А неки, што су као градоносни облак ударали на барску чаму, одлучише презиром да угуше оне који пребирају по бројаницама слогова и сами собом нису могли бити узрок ничему, сем ништавилау.// Једом се песник упитао (а одговор на питање умало да му западне). (Бодић 1981: 35-36). Дајући реч песнику, овај нам, у дугом низу стихова, призивајући и космичке симболе (Сунце, Свемир), открива прави повод за овај текст, жељу да буде признат као песник и примљен у Удружење књижевника Србије: ...живео сам дуго/ само да се не бих нашао под истим кровом/ са сиромашнима духом/ који седе уз трон моћи/ (и могу за трен/ да засене посматраче ситне)/ док пишу и уживају. У духу те опседнутости пита се и одговара: Како сам се ослободио гнушања?/ Шта је обновило мој вид?/Како сам се издигао на врх планине,/далеко, далеко/ од мочваре сиромашних духом?/ Само из моје одвратности према њима/ изникла су ми крила/ и дала крепост/ да останем веран велу живе речи./ Заиста,/ морао сам полетети високо под небом/ (да бих нашао радост/ и блаженсто за срце). (Исто: 37) Тачно је да му је учињена неправда тиме што није примљен у УКС, што је могло да му много значи после губитка љубави скоро свих драгих особа (родитеља, сестре и супруге), што је напред регистровано, придружио се томе и однос УКС-а. Тако се уз његово име може, без обзира на стихове из прве збирке и циклуса *Стихови за Анђелију*, може везати и за појам УКЛЕТОГ ПЕСНИКА. Уз звезде из наслова, Свемир, више пута поменутог Сунца и неба, срцем из наслова прве збирке, завршавамо последњи и најкраћи одељак овог прилога о космопоетици Драгомира Бодића.

Уместо закључка. – Уверени смо да је у прилогу остварено обећање дато у мемоарски интонираном уводу, имајући у виду околности у којима је писан. Космопоетику Драгомира Бодића сагледали смо из пет збирки песама које су нам биле при руци. Анализирани садржај нам је омогућио да закључимо да је у питању вишеслојна поезија модерна у форми а реалистичка по садржају. Како су издвојени поетски искази из прве четири књиге показали да ће бити довољни за прилог, одлучили смо да издвојимо само пет космичких симбола (сунце, небо, месец, звезде и облак) а да из пете збирке детаљније представимо два рада који су својим насловима то обећавали. Околности друштвеног тренутка су нас духовно оптерећивали и одвраћали стваралачку пажњу, што је условило коришћени поступак избора и пласирања космопоетске материје. Због тога је изостала и првобитно замишљена упоредна анализа две сродне поеме, Бодићеве и Бањевићеве а јесте им заједничка садржајна компонента социјална, тежња ка бољим положајем појединца у друштву, с тим што је код Бодића нешто више наглашена лична судбина, скоро у потпуности су поистовећени аутор и лирски субјекат.¹¹¹ Максимално је коришћен изворни материјал, укључујући и

111 Чини нам се да није случајно Бодићев рецензент, пишући о поеми, Једогоњу поменуо као врага, чиме га је третирао као мртвог (вампира). Међутим, није искључено да је свог такмаца у двобоју на симболичном нивоу ликвидирао. Не искључујемо могућност да је при томе била активна подсвест аутора. Пошто, као што смо видели, у поеми за Песника се употребљава и реч ПОЕТ, на више места је за Једогоњу аутор употребио скраћеницу ЈЕД, узео му је прва три слова. Ова реч је у колоквијалном говору синоним за реч мучнина, производ жучи, што кореспондира са

пратећу рецензију а етнолошки материјал само узгред. Но, то излази из овде постављене теме о Бодићевој космопоезици и чекаће виспреније перо. Наша жеља да скренемо пажњу на овог мало познатог а значајног, пре свега помо-равског песника, овим је испуњена. У Параћину је он оставио значајан траг на културно-просветном плану.¹¹²

Параћин, 12. априла 2025.

ЗАХВАЛНИЦА

Звездани трчим крос иза паравана:
 Астрална ми храна а не обичан штос!
 Мисленицу чисту користим као смир;
 Истискујући чир Поети за бисту.
 Ласцивне химере глеђ су колико буђ:
 Акrostихован смуђ премисе прождере!
 Нуди се поет-сноб за младалачки пир,
 Антејски јесам жир а не гледам у боб;
 И пун стихова кош - космос-огледало,
 Незасито зјало, хтелo би Сунчев брош.
 И кад небо чисто и охрабри ми звук,
 Користим дугин лук да крепа Мефисто.
 Облак у екстази и ја сам мртав сав:
 Лажем се да сам здрав, у најбољој фази!
 Уз сунцокретну моћ, разарајући пућ,
 Ускрсне пућпурућ и ја преживим ноћ.
 Лаже ме сунчев зев, под пазух ме тражи;
 Озаре ме лажи - зауставе ми гнев!
 Кад пола јесам мук за врзино коло.
 Изазивам поло на Месечев јаук.
 На свемирско око и сателитски крш,
 Избацује се мрш и тоне дубоко.
 Антипоетски цер прљава ми је коб,
 Није довољна зоб да се ухвати смер.

садржином поеме али и са називом целог циклуса и насловом књиге у којој је поема објављена. После узимања прва три слова, Једогоњи остаје огоња. Не треба нам много маште да схватимо, да је веома лако овај остатак осмислити тако да му узети део заменимо само једним словом (р) и добићемо рече рогоња, што означава превареног мужа, што је аутор у стварном догађају (афери), нажалост, вероватно био, бар је сам себе тако доживљавао.

- 112 Саставни део рада је, не само Захвалница органзатору скупа већ и посебно објављен фанзин мали цилус од пет деконструисаних сонета с репом и са обостраним акростихом у огледалу који ће за време Конференције бити представљен као постер а може бити и подељен учесницима скупа. Биће подељен и у Параћину погодном приликом у оквиру обележавања 30. годишњице Културолошког пројекта "Јухорско око". Символично и садржајно ових пет песама наслове су позајмиле од пет садржајних симбола из уводних песама у првом одељку овог прилога а коришћен је лексички материјал из одговарајућег одељка.

А при крају је цеђ суве дреновине,
Листам с паучине час буђ а час глеђ.
Истискујући чир Поети за бисту,
Мисленицу чисту користих као смир.
Астрална ми храна а не обичан штос,
Звездани трчах крос иза паравана.

Параћин, 13. априла 2025.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Бодић Драгомир: 1961, *Сунце у срцу*, Параћин.
Бодић Драгомир: 1972, *Прозор мога воза*, Београд.
Бодић Драгомир: 1975, *Сунце у срцу*, друго измењено издање, Параћин.
Бодић Драгомир: 1977, *Ломача за кругове*, Параћин.
Бодић Драгомир: 1981, *Цвет жучи. Нису само приче*, Београд.
Banjević Mirko: 2003, *Робине ита*, Podgorica.
Милошевић Томислав: 1981, *Процветало једом и горчином*, у: Драгомир Бодић, *Цвет жучи нису само приче*, Параћин.
Пантелић Н., Калишић Ш., Петровић П. Ж., Пантелић Н.: 1970, *Српски митолошки речник*, Београд.
Симоновић Слободан: 2020, *Енциклопедија крушевачког краја*, Крушевац.

**MORAVAC LOOKING AT THE SKY: THE COSMOPOETICS
OF DRAGOMIR BODIĆ (1922-1998), WITH A SPECIAL REVIEW
OF THE POEM "THE POET AND THE 'JEDOGONJA' "**

The article analyzes the cosmopoetics of Dragomir Bodić (Ćićevec, 1922-Belgrade, 1998), a little-known poet of the second half of the 20th century, originally from Pomoravlje, where, as a poet and professor of literature, he left a significant mark. We analyzed five of his books (*Sun in the Heart*, *The Window of My Train*, *Sun in the Heart, Second Revised Edition*, *The Bug for Circles*, *The Flower of Bile are Not Just Stories*). We registered those poetic statements that include the most significant cosmic symbols in their content structure (the sun, the sky, the moon, the stars and the clouds). They will be extracted from the contents of the first four books, while from the fifth book only the poem "The poet and Jedogonja" has been taken for presentation, in which the social community is symbolically depicted as a cloud.

Keywords: cosmopoetic symbols, cosmopoetics of Dragomir Bodić, real and represented world